

AHLAK FELSEFESİ

A- AHLÂK FELSEFESİNİN KONUSU

- 1- Felsefe Açısından Ahlâk (Etik)
- 2- Ahlâk Felsefesinin Temel Kavramları
- 3- Ahlâk Felsefesinin Temel Soruları

B- ETİK'İN PROBLEMATİĞİ VE YAKLAŞIMLAR

- 1- Kişi Vicdanı Karşısında Evrensel Ahlâk Yasasının Olup Olmadığı.
 - a) Evrensel Ahlâk Yasasının Varlığını Reddedenler
 - b) Evrensel Ahlâk Yasasının Varlığını Kabul Edenler
- 2- Evrensel Ahlâk Yasasını Belirleyen Özellikler
 - a) Sübjektif Özellikler
 - b) Objektif Özellikler

A- AHLÂK FELSEFESİNİN KONUSU

Ahlâk felsefesinin konusu, insanın iradesi ile gerçekleştirdiği eylemlerdir. İnsanın yalnızca iradeli davranışları ahlak felsefesinin konusuna girer. İstenç dışı davranışlarla ahlak felsefesi ilgilenmez.

1- Felsefe Açısından Ahlâk (Etik)

Geniş anlamda ahlâk (moral), birey ve toplum tarafından benimsenmiş, insan yaşamına yön veren kurallar topluluğudur.

Felsefenin ahlâkı ele alan dalı olan Etik ise, insanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları inceleyen felsefedir.

Moralite (Ahlâklılık) : Bir toplumda uyulması gereken kurallar bütünüdür. Toplumdan topluma, kültürden kültüre, zamandan zamana değişiklikler gösterir. Göreceli ve öznelidir. Bu anlamda "ahlak" değil "ahlaklar" vardır. Ahlak kuralları "iyi" ve "kötü" nün ne olduğunu bildiğini savlar ve buna göre iyinin yapılmasını kötünün yapılmamasını emreder. Yani kural koyucu (normatif) bir özellik gösterirler. Uyulmadığında yaptırımlara sahiptirler ve bireyleri kendisine uymaya zorlarlar.

Amoral (Ahlâk dışı) : Toplumda geçerli ahlak kurallarına uymayan davranışlar.

Antimoral (Ahlâka karşı): Her türlü ahlak kurallarına karşı çıkış demektir.

Etik: Varolan ahlak(moralite) üzerine düşünme, var olan ahlâkı sorgulama etkinliğidir. İnsanın ahlaka ilişkin davranışlarının doğurduğu sorunları ele alan felsefe dalıdır. Etik her zaman, her yerde ve her koşul altında geçerli olabilecek ahlak kuralları olup olmadığını sorgular."İyi" ve "kötü" nün ne olduğunu bir problem olarak ele alır ve dolayısıyla "şunu yap", "bunu yapma" biçiminde kurallar koymaz. Yani normatif değildir. Ayrıca yaptırımlara da sahip değildirler. Kıscası "ahlak" bir toplumda kendisine uymaya zorlayan kurallar bütünüdür ifade ederken, "etik" var olan bu kuralları sorgulama etkinliğini ifade etmektedir.

2- Ahlâk Felsefesinin Temel Kavramları

Ahlâk felsefesi, inceleme ve araştırmalarını, bazı temel kavramlara dayandırmaktadır:

İYİ: İnsanın yapması gereken davranışlardır. Ahlakça değerli olanıdır.

KÖTÜ: İnsanın yapmaması gereken davranışlardır.

ÖZGÜRLÜK: Bireyin salt kendi iradesi ile "iyi" ve "kötü" olan davranışlardan birisini seçebilme gücüdür.

ERDEM (FAZİLET): İnsanın eylemlerinde hep iyi olana yönelmesidir.

SORUMLULUK: Bireyin iyi ya da kötü olanı özgürce seçmesinin getirdiği sonuçlardır. İnsanın kendi eylemlerinin ya da yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.

VİCDAN: Tutum ve eylemlerimizin ahlakça değerli olup olmadığını yargılama bilincidir. Bir çeşit içsel mahkemedir. Bireyin iyi ya da kötü olanı seçmesini içsel muhasebeye tabi tutmasıdır.

AHLAK YASASI: Uyulması ahlak açısından gereken, genel-geçer kurallardır.

AHLAKİ KARAR: Ahlak kurallarına özgürce uymaktır.

AHLAKİ EYLEM: Ahlaka uygun davranışı gerçekleştirmedi. Ahlaka uygun eylem davranış olarak dışa yansır. Eylemin dışa yansımaya yönü ise tutumdur.

Örneğin: Derse geç kalan bir öğrencinin. Öğretmene gerekçeyi belirtirken doğruyu söylemesi iyi, yalan söylemesi kötüdür. Bu davranışlardan birini seçmesi özgürlük, doğruyu söylemesi erdemdir.

3- Ahlâk Felsefesinin Temel Soruları

Ahlaksal eylemin amacı nedir? İnsan ahlaksal eylemde bulunurken gerçeklen özgür müdür? Ahlâk yargılarının özelliği nedir? Kişi vicdanı karşısında evrensel ahlâk yasası var mıdır?

a) Ahlaksal Eylemin Amacı Nedir?

- **Ahlaksal eylemin amacı, mutluluktur,** cevabını veren düşünürler, mutluluğun ne olduğu konusunda değişik görüşlere sahiptirler.

Demokritos'a göre" mutluluk, insan isteklerinin sınırlılığı, ölçülülüğü, eylemlerde uyum ve temizliktir.

Sokrates'e göre, bilgide temellenen erdemdir mutluluk.

Epikuros'a göre mutluluk, acıdan uzaklaşma ve hazzı yaklaşımadır.

J.S.Mill ve E.Bentham'ın temsilcileri olduğu Utilitarizm'e göre mutluluk yarara bağlıdır.

- **Kant'a** göre, ahlaksal eylemin amacı mutluluk değil, ahlâk yasasına uygun davranmak olmalıdır. Çünkü, mutluluk sübjektif yani öznelidir. Ödev ahlâkı ise herkes için aynıdır.

b) İnsan Ahlaksal Eylemde Bulunurken Özgür müdür?

Ahlâksal eylemin amacı sorusuna verilen cevaplarda, insanın eylemde bulunurken özgür olduğu kabul edilmektedir. Oysa insanın ahlâksal eylemde bulunurken özgür olup olmadığı konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, İndeterminist (Gerekirci olmayan), diğeri Determinist (Gerekirci) yaklaşımdır.

- **İndeterminist Yaklaşım**, ahlaksal eylemde insan özgürdür düşüncesini savunur. Bunu doğrulamak için bazı kanıtlar ileri sürer:

Psikolojik Kanıt: İnsan bir eylemde bulunduğu, bunu özgür olarak yaptığını, bir etki altında olmadığını hisseder.

Sosyolojik Kanıt: Bütün kurallar ve karşılıklı anlaşmalar, insanın özgür bir varlık olduğu varsayımına dayanır. Eğer insan eylemlerinde özgür olmasaydı, sosyal ilişkiler oluşmazdı.

Ahlâk Kanıtı: İnsanın gündelik hayattaki davranışlarını belirleyen ahlâk ve eğitimle ilgili kuralların dayanağı, insanın karar özgürlüğüdür. İnsan özgür olmasaydı, ona emir vermenin bir anlamı olmayacaktı.

Hukuk Kanıtı: Ceza hukuku, insanın yaptığı bir davranışın sorumluluğunu taşıdığı ilkesinden hareket eder. Sorumluluk kavramı ise, insanın davranışlarında özgür olduğu düşüncesine dayanır. Çünkü, davranışlarında özgür olmayan insan, yaptıklarından sorumlu tutulamaz.

- **Determinist Yaklaşım**, ahlâksal eylemde insan özgür değildir, belli etmenler sonucu eylem oluşur düşüncesini savunur.

Psikolojik Kanıt: İnsan davranışta bulunurken, dış uyarıcılar, duygular ve bilinçaltı etkenlerin farkında değildir. Eylemi tümüyle özgür olarak gerçekleştirdiğini sanır.

Sosyolojik Kanıt: Toplumsal kurallar insan eylemlerini, ilişkilerini düzenlemek için konur. Bu nedenle, kurallar ve yasalar insan kararlarını etkiler. Birey davranışta bulunurken, içinde yaşadığı toplumun kurallarını gözönünde bulundurur.

Ahlâk Kanıtı: Eğitim ve ahlâk ile ilgili kurallar, insanın kararlarını etkiler. Bunlara bağlılık, çoğu kez kendiliğinden gerçekleşir.

Hukuk Kanıtı: Sorumluluk, insanın özgürlüğü düşüncesine dayanır gibi görünürse de, aynı zamanda insanın toplum içindeki bütün eylemlerini belirleyen bilinçtir. Bu nedenle, hukuk kuralları eylemlerimizi etkiler.

Örneğin; alışveriş sırasında bir elbise alıyoruz. **İndeterminist yaklaşım** bireyin hiçbir etki altında kalmadan. Öyle istediği için elbiseyi aldığını; **determinist yaklaşım** ise, bireyin durumunu yönlendiren bilinçli ya da bilinçaltı etkenlerin varlığını savunur.

c) Ahlâk Yargılarının Özellikleri Nelerdir?

Ahlâk yargılarının bazı temel özellikleri şunlardır:

- Normatif yani kural koyucudur.
- Kişiden kişiye değişebilir.
- Toplumdan topluma değişebilir.
- Yaptırım gücüne sahiptir.

B- ETİK'İN PROBLEMATİĞİ VE YAKLAŞIMLAR

1- Kişi Vicdanı Karşısında Evrensel Ahlâk Yasasının Olup Olmadığı

Evrensel Ahlâk Yasası: Herkes için aynı geçerliğe sahip kurallardır.

a) Evrensel Ahlâk Yasasının Varlığını Reddedenler:

Haz Ahlâkı (Hedonizm): Kurucusu Aristippos'a göre haz veren şey iyi, vermeyen kötüdür. Haz, kendi başına bir amaçtır ve insan sadece kendi yaşadığı hazzı bilebilir. Başkalarının hazzını, geçmiş ve gelecekteki hazları bilemez. Bu nedenle, herkes için geçerli evrensel ahlâk yasası yoktur.

Fayda Ahlâkı: Bireye yarar sağlayan davranış iyi, sağlamayan kötüdür düşüncesi savunulduğu için, yararlı olan insana göre değişir. Yani evrensel bir ahlâk yasası yoktur.

Bencilik (Egoizm): Genel anlamı ile kendine düşkünlük, kendi çıkarını düşünmedir. Özel anlamı ise, insanın yalnız kendisine uygun olanı, iyinin ölçütü sayan öğretilerdir. Bu yaklaşıma göre de evrensel ahlâk yasası yoktur.

Anarşizm: Temsilcisi M.Stiner'e (Şitiner) göre bütün ahlaksal değerler, bir takım soyutlamalar, hayaller ve saplantılardan ibarettir. İyinin de kötünün de tek başına anlamı yoktur. Bu nedenle, evrensel ahlâk yasası olamaz.

F.Nietzsche (Niçe): Var olan bütün ahlâk değerlerine karşı çıkıp, dışında kalmaya çalışmış düşündürdükür. **"İnsanüstü"** kavramını ileri sürer ve bunu insanlığın amacı olarak görür. O'na göre insan doğasına yaraşan; güçlü, korkusuz, acımasız olmaktır, yaratıcılığa yönelmektir. İnsana iyinin ve kötünün ne olduğunu açıklayacak ve kabul ettirecek üstün otorite yoktur artık. İnsan yapayalnızdır ve yaşamın anlamını, değerlerini özgürlük içinde yeni baştan yaratmak zordur.

J.P.Sartre (Sartır) (Existansiyalizm: Varoluşçuluk): İnsanın kendi varoluşunu ancak özgürce davranarak gerçekleştirebileceğini savunur. Ancak, bu Özgürlük sınırsız olmayıp, sorumluluk ile belirlenmiştir. Özgürlük kişiye göre değiştiğinden evrensel ahlâk yasası yoktur.

c) Evrensel Ahlâk Yasasının Varlığını Kabul Edenler

Ahlâk Yasasını Öznel (Sübjektif) Temelde Açıklayanlar:

Bu düşünceyi savunanlara göre evrensel bir ahlak yasası vardır. Ancak bu yasa varlığını insandan, insanın özel dünyasından alır. İnsanın karşısına bir buyruk biçiminde çıkar. Dürüst ol, insanları sev,... gibi.

J.Bentham (Utilitarizm) (Faydacılık): O'na göre insan, doğası gereği hazza yaklaşır, acıdan uzaklaşmak ister. O halde yararlı olan haz verendir. Burada geçici değil, sürekli haz söz konusudur. Sonunda ulaşılan ilke, "**her eylemde** olabildiğince çok insanın, olabildiğince çok yararı göz önüne alınmalıdır."

J.S.Mill : O'na göre de iyiyi kötüden ayırt eden, yarar anlayışıdır. Herkes kendi yararı ile, başkalarının yararı arasında uyum kurmalıdır." O halde, yalnız tek insan için değil, herkes için yararlı (iyi) olanın gerçekleştirilmesi gerekir" ilkesine ulaşmıştır.

H.Bergson (Intüisyonizm: Sezgicilik) : O'na göre insan iyi ve kötüyü ancak sezgi ile kavrayabilir. Ulaştığı ilke "kendi sezgine uy ki, hem kendin hem de başkası için iyi olanı yapmış olursun."dır. Bir başka deyimle; insan, sezgisine dayanarak hareket ederse iyi olanı yapmış olur, dolayısıyla herkes için iyi gerçekleştirilir.

Ahlâk Yasasını Nesnel (Objektif) Temelde Açıklayanlar:

Bu düşünceyi savunanlara göre, evrensel ahlâk yasası, varlığını insanın dışındaki bir temelden alır.

Platon: Platon'a göre "İyi ideasına" uygun olan davranış iyi uygun olmayan kötüdür. İyi ideasının bilgisine ulaşan kişi, ahlâk yasasına da ulaşmış demektir. Bu yasa; insanın dışındadır, ona neyin yapılıp, neyin yapılamayacağını belirtir.

Farabi: O'na göre insan, Tanrı tarafından Peygamber aracılığı ile gönderilen bilgiye uygun davranışlarda bulunmalıdır. Bu bilgiye (kutsal kitaba) uygun davranış iyi, uygun olmayan kötüdür.

B. Spinoza: O'na göre, Evren ve Tanrı aynıdır. Bu nedenle, insan düzenli evren olan Kosmos'un doğasına kendisini bırakmalıdır. Bir başka anlatımla, Kosmos'un bilgisine ulaşarak, ona uygun davranışta bulunmalıdır.

I.Kant: O'na göre bütün insanlar için geçerliliği olan bir ahlâk yasası vardır; "**Öyle hareket et ki, hareketlerinin kuralı, aynı zamanda öbür insanların hareketleri için de bir ilke olabilsin.**" Bu yasaya uygun hareket etmek insan için bir ödevdir (ödev ahlâkı). Eylemlerimiz ahlâk yasasına uygun olmalıdır. İyi, salt yasaya uygun olandır.

Tek Tanrılı Dinlerin Ahlâk Yasasını Temellendirmeleri (Musevilik, Hristiyanlık, Müslümanlık) : Dinlerin ortak yaklaşımı; "**İnsanı, Tanrı yaratmıştır, bu nedenle nasıl davranacağını da Tanrı belirler**"dir. Peygamber aracılığı ile ahlâk yasası bildirilmiştir. Yaratıcının hoşnutluğunu kazandıran eylem iyi, hoşnutsuzluğunu doğuran eylem, kötüdür.

Tasavvuf Düşüncesinde Ahlâk Yasasının Temellendirilmesi: Mevlânâ : O'na göre Tanrı, Evren'i yaratmıştır. Yaratılanla yaratılan aynıdır (Vahdet-i vücüd düşüncesi). Bu nedenle yaratılanı sevmek, yaratana sevmek demektir. Özellikle yaratılanın en şerefli olan insanı sevmek gerekir. Yani iyi davranış, sevgi ile belirlenir.

Yunus Emre: O'na göre de Tanrı, varlıkları yaratmıştır. Yaratılanla yaratılan ayrıdır. İnsan, varlıklara "gönül gözü" ile bakmalıdır. Gönül gözü ile bakmak, yaratılana sevgiyle yaklaşmak demektir.

Hacı Bektaş Veli: Tasavvuf felsefesinin temeline diğerlerinde olduğu gibi sevgi kavramını koyduğunu şu ilkesinden anlıyoruz: "Bütün varlıkları severek hareket et ki, iyi olanı yapmış olursun."

2- Evrensel Ahlâk Yasasını Belirleyen Özellikler:

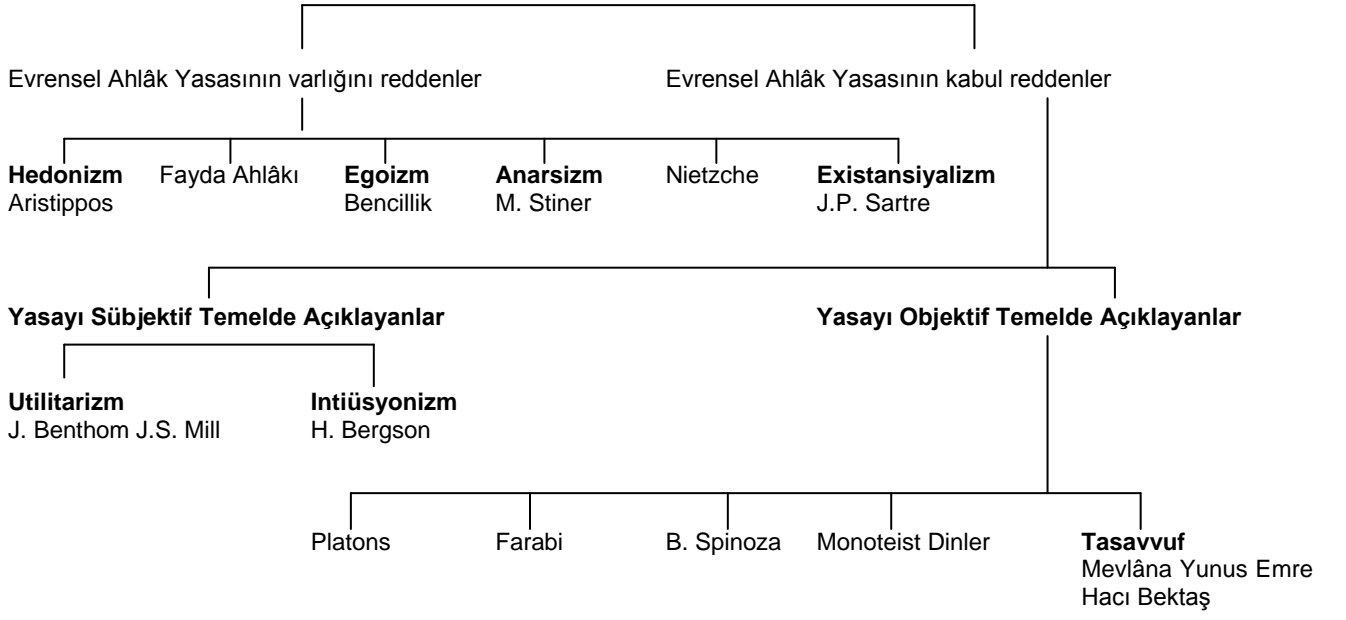
a) Ahlâkın Objektif Özelliği:

Her toplumda onur, adalet, sorumluluk, namus gibi genel olarak kabul edilen ortak değerlerin yanısıra, toplumsal yaşamı düzenleyen töre ve gelenekler vardır. Bunlar toplumda kamu vicdanı olarak düşündüğümüz ortak anlayışı oluşturur. Kamu vicdanının denetleyici gücü vardır ve toplumsal değer ile kurallara uygun olmayan davranışları etkiler. Örneğin: Askerlik ve vergi görevleri gibi.

b) Ahlâkın Sübjektif Özelliği:

İnsan bazı davranışların iyi, bazılarının kötü olduğunu kendiliğinden (vicdanına göre) düşünür. İyi olanları yapar, kötü olanları yapmaz. Bunun dışına çıktığında vicdanı rahatsız olur, pişmanlık duyar. Bu da ahlâkın bi-reye bağlı özellikleri olduğunu gösterir. Örneğin: Yoksul bir kişiye, zorunlu olmadığımız halde, yardım etmemiz gibi.

Kişi vicdanı karşısında Evrensel Ahlâk Yasası var mıdır?

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. İnsanın bireysel ve toplumsal yaşamındaki ahlâksal davranışlar ile ilgili sorunları inceleyen felsefe olarak tanımladığımız **ahlâk felsefesinin ilgi alanına hangi konu girmez?**

- A) İnsan iradesinin karar verme biçimini araştırma
- B) Ahlâksal eylemin amacını açıklama
- C) Ahlâk değerleri ile diğer değerler arasındaki ayrımı belirtme
- D) Olaylar arasındaki değişmez neden-sonuç ilişkilerini bulma

2. Aşağıdakilerden hangisi, ahlâk felsefesinin temel kavramlarından "**iyi**" kavramını açıklar?

- A) İnsanın iradesi ile davranışlardan birini seçmesi
- B) İnsanın yapması gereken olumlu davranışlar
- C) İnsanın seçtiği davranışın getirdiği sonuçları üstlenmesi
- D) İnsanın davranışlarının düzenlenmesini sağlayan kurallar

3. **Kişi vicdanı karşısında evrensel ahlâk yasası yoktur** düşüncesinde olan filozof hangisidir?

- A) Nietzsche
- B) Bergson
- C) Platon
- D) Kant

4. **Kişi vicdanı karşısında evrensel ahlâk yasası vardır** düşüncesinde olan felsefe hangisidir?

- A) Nihilizm
- B) Hedonizm
- C) İdealizm
- D) Existansiyalizm

5. "**Kendi sezgine uy ki, hem kendin, hem de başkası için iyi olanı yapmış olarsın**" ilkesini ahlâk anlayışında savunan filozof hangisidir?

- A) J.S. Mill
- B) J.P.Sartre
- C) J.Bentham
- D) H.Bergson

6. I. Her eylemde olabildiğince çok insanın, olabildiğince çok yararı göz önüne alınmalıdır.
II. Tek insan için değil, herkes için yararlı olanın gerçekleştirilmesi gerekir.

Yukarıdaki ilkeleri ahlâk felsefesinin temeline koyan felsefe hangisidir?

- A) Intuisyonizm
- B) Utilitarizm
- C) Existansiyalizm
- D) Hedonizm

7. Aşağıdakilerden hangisi ahlâk yargılarının özelliklerinden **sayılmaz?**

- A) Kural koyucudur
- B) Kişiden kişiye değişir
- C) Yaptırım gücüne sahiptir
- D) Herkes için aynıdır

8. "**Ödev ahlâkı**" anlayışını ahlâk felsefesinin temeline alan filozof hangisidir?

- A) I.Kant
- B) H.Bergson
- C) Platon
- D) M.Stiner

9. Aşağıdakilerden hangisi ahlâk felsefesinin sorusu **değildir?**

- A) İnsan iradesi, gerçekten istediği biçimde karar verme gücüne sahip midir?
- B) Vicdanlı bir hareketin unsurları nelerdir?
- C) Ahlâklı olmanın dayandığı temel ilke nedir?
- D) İnsanın doğru bilgiye ulaşmasında yararlı olacağı yol ne olmalıdır?

10. Ahlâksal eylemin amacını **acıdan uzaklaşıp hazza yaklaşma** olarak gören ilkçağ filozofu hangisidir?

- A) Epikuros
- B) Platon
- C) Aristoteles
- D) Sokrates